

VÁZLATOS ÁTTEKINTÉS A JOGI SZEMÉLYRŐL AZ ÚJ POLGÁRI TÖRVÉNYKÖNYV APROPÓJÁN

Jelenkori jogtudományunk előtt továbbra is ott áll a hatalmas kihívás: a jogi személy fogalmának megalkotása. Eleget tehetünk ennek többféleképpen

- akár úgy, hogy a természetes személyen kívüli valamennyi jogalanyt jogi személynek minősítjük (lásd: Moór Gyulánál),
- akár úgy, hogy a Grosschmid-i személyiség-bontást alkalmazva árnyalt jogalanyi kategóriát dolgozunk ki (lásd: Csehi Zoltánnál); mindenképpen átgondolt, precíz és fáradságos munkát igényel bármelyik kiinduló tétel jogdogmatikai megalapozása és cizellálása.

• • • • •

1. A JOGI SZEMÉLY JELLEMZŐI¹

A jogi személy *elkülönült vagyon*mal rendelkezik: a jogi személy tulajdona nem azonos az őt alkotók/tagok tulajdonával, vagyonával (tulajdoni elkülönülés elve).

A jogi személy elkülönült vagyonából adódik *önálló vagyoni felelőssége*: a jogi személy kötelezettségeiért, tartozásaiért a jogi személy köteles helytállásra, az őt alkotók/tagok nem.

A jogi személy lényeges jellemzője az *állandó szervezet*, mely alatt értjük

- egyrészt azt, hogy a jogi személy létét nem érinti az őt alkotók/tagok változása (halála/jogutód nélküli megszűnése/átalakulása);
- másrészt azt, hogy ügyintéző és képviselő szervek aktiválják a jogi személy „akaratát”;
- harmadrészt azt, hogy funkciók szerinti hierarchizáltságú és beosztású szervezeti struktúra kerül kialakításra (melyik szerv ellenőrizheti a másikat, melyik szerv avatkozhat be a másik működésébe etc.).

A jogi személy létrejöttéhez, jogképességéhez, működéséhez elengedhetetlen az *állami elismerés*, mely jelenti

- egyrészt azt, hogy a szervezet csak megengedett társadalmi, gazdasági célra alapítható;
- másrészt a jogalanyiság biztosítását normatív (törvény révén) és egyedi szinten (nyilván-tartásba vétel által).

1 Az alfejezet PAPP Tekla *A jogi személyiség nélküli gazdasági társaságok* (In: Ünnepi tanulmányok Balásházy Mária tiszteletére. Szerk.: Bodzási B. Budapesti Corvinus Egyetem Gazdasági Jogi Intézet, Bp. 2010. 274–275.) című tanulmánya alapján készült.

A jogi személy a jogviszonyokban, a gazdasági forgalomban való megjelenéséhez szükséges a *saját név*, mely alatt el tud járni, és amely révén a többi jogalanytól megkülönböztethető.

Az állandó szervezet és a saját név alatti eljárás jogi személy ismérveiből következik a *természetes személy képviselő révén történő „akarat-artikuláció”*. A jogi személy – személyisége jogi jellegéből adódóan – tevékenységét csak természetes személyek útján gyakorolhatja, mely személyek eljárása a jogi személy tevékenységének minősül. A jogi személy valamely vezetőjének, munkaszervezete tagjának vagy testületének, testületi tagjának a jogi személy nevében kifejtett tevékenysége a jogi személy eljárásával esik egy megítélés alá. A jogi személy általi ügyletkötés során a jogi személy nevében eljáró természetes személyeknek önálló ügyleti akaratuk nincs, az ügyletkötésre feljogosító testületi döntés nem értékelhető egyéni szerződési akaratok összességéként.²

Az önálló vagyontól és az állandó szervezetből adódik az *alapítótól való függetlenedés*: az alapító jogalanyok a jogi személy későbbi működésére nem bírnak hatással.

Az állami elismerés, az önálló vagyon, az állandó szervezet kritériumaiból következik, hogy a jogi személyt *huzamos, tartós időtartamra* hozzák létre.

2. A JOGI SZEMÉLYSEL KAPCSOLATOS MAGYAR ELMÉLETEK³

A jogi személy kategóriájának alkalmazása alig több mint kétszáz éves múltra tekinthet vissza:

- a *jogi személy kifejezés* először Gustav Hugo 1798-as természetjogi tankönyvében jelenik meg,⁴
- azonban 1807-ben Heise használta először a jogi személy kifejezést abban az értelemben, hogy jogok és kötelezettségek alanyaként szereplő, valamilyen szinten szerveződött embercsoportot⁵ és perszonifikált vagyontömeget⁶ értett alatta.

A korabeli magyar jogi szakirodalom színvonalát jelzi, hogy a XIX. század második harmadában már megjelenik a jogi személy terminológia:

- *Kelemen Imre* personale physicae és morales között tett különbséget és az utóbbi kategóriába a testületeket sorolta;
- *Frank Ignác* personale morales-nek, illetve „de personis, quae iuris fictione intelligentur”-nak a testületeket és az alapítványt tekintette;
- *Ökröss Bálint* és *Suhayda János* már a jogi személy kifejezést használják, de csak a személyegyesülésekre vonatkoztatva.⁷

2 FÍT 17. Pf. 20 237/2012/10.

3 Az alfejezet PAPP Tekla *Opuscula Civilia, Magánjogi láttelet, Report on Hungarian Private Law, Befundbericht über das ungarische Privatrecht* (Lectum Kiadó, Szeged, 2013. 190–199.) című műve alapján készült.

4 CSEHI Zoltán: *A magánjogi alapítvány; Történeti és dogmatikai alapok*. Gondolat Kiadó, Bp., 2006. 132.

5 EREKY István: A jogi személyek. *Városi Szemle*, 1928/1. 49.

6 CSEHI: I.m. 176.

7 SZLADITS K. (szerk.): *Magyar magánjog. Általános rész. Személyi jog*. Grill K. Könyvkiadó Vállalata, Bp., 1941. 563.

Mai jelentéstartalmával először Wenczel Gusztáv alkalmazta a jogi személy fogalmát 1863-ban kiadott *A magyar és erdélyi magánjog rendszere* című művében.⁸ Ő a jogi személy „szükségképpen kellékének” tekintette az „önálló jogi létezés feltételeit”: szervezet, külső képviselő és vagyoni jogokra vonatkozó jogalanyiség.⁹ Kétféle csoportosítást végzett az általa megadott kritériumok szerint,

- egyrészt mely szervezeti képződmények felelnek meg,¹⁰ illetve nem¹¹ a „szükségképpen kellékeknek”,
- másrészt a jogi személy létrehozatalának módja szerint.¹²

Wenczel Gusztáv kortársai közül a jogi személy elméletének fejlesztése szempontjából Bainter Jánost és Bozók Alajost tartjuk még kiemelendőnek:

- előbbi Wenczelhez hasonlóan csak vagyoni jogi jogképességgel rendelkezőnek tekintette a jogi személyt, mely jogszabály által jogalannak minősített célvagyon, vagy személyegyesülés;¹³
- utóbbi a jogi személyt fictián alapuló személy- és vagyonösszességekre bontotta, melyek a tételes jog által felruházott vagyoni jogi jogképességgel bírnak jogszabály által megengedett cél vonatkozásában.¹⁴ Mindhárman korlátozott jogképességűnek (csak vagyoni jogi viszonylatbeli jogalanyiség) minősítették az akkori jogi személyeket, Bainter és Bozók szerint jogszabályi rendelkezés folytán válhatott vagyontömeg, illetve személyösszesség jogalannyá (szemben Wenczel jogalanyiságot keletkeztető királyi privilégiumával) és Bozóknál az ultra vires elv is megjelent a jogi személy jogképességének további korlátozásaként.

A XIX-XX. század fordulójára a jogtudomány már túllépett a jogi személy vagyoni jogalanyiségán, viszont nem a jogi személy lényegének, mibenlétének a megragadására törekedtek, hanem a jogi személy „előfeltételeinek” összeszedésére: úgymint jogszabály által jogalanyisággal felruházottság, megengedett cél, önálló vagyon, szervezet, képviselő, székhely.¹⁵

Ugyanebből a korszakból Szász-Schwarz Gusztáv – nemcsak honi, hanem nemzetközi értelemben is – nagy hatású célvagyon elmélete emelhető ki:¹⁶ ő jogi személy alatt azt a célt értette, amit a vagyon szolgálni hivatott.¹⁷ Az alapítók a jogi személy létesítésekor csak az állam (a jogrend) által elismert célt tűzhattak ki,¹⁸ és a cél elérésében megnyilvánuló érdek kö-

8 BESENYEI L. – BÍRÓ Gy.: *Személyek joga*. Novotni Kiadó, Miskolc, 2007. 73.; SZLADITS: I. m. 563.

9 WENCZEL Gusztáv: *A magyar magánjog rendszere*. Magyar Kir. Egyetemi Könyvnyomda, Bp., 1879. 200.

10 Királyi fiscus; u.n. közönségek (Universitates): megyék, székek etc.; jogilag önálló községek (Communitales); testületek (Corporationes): MTA, káptalan etc.; postaintézet; tulajdon társaságok és egyesületek: iparegylet, földtani társulat etc.; kereskedelmi és iparcélokra keletkezett részvény- és bányatársulatok; alapítvány (Foundationes); egyes viszonyok: csődtömeg. WENCZEL: I. m. 201.

11 Polgári pártok; család; „a mai uradalmak”; kereskedelmi és gyári cégek. WENCZEL: I. m. 202.

12 „A jogi személyek fennállásának alapja vagy közvetlenül a törvény vagy királyi privilégium, vagy az érdekelteknek egyleti szerződése.”; WENCZEL: I. m. 202. p.

13 BAINTER János: *Az ausztriai általános magánjog alaptanai*. Kertész Nyomda, Pest, 1868. 141.

14 BOZÓKY Alajos: *A jogi személyekről*. Hügel Kiadó, Nagyvárad, 1870. 12., 14., 19., 52.

15 MÁRKUS Dezső: *Magyar jogi lexikon*. VI. kötet. Pallas, Bp., 1907. 373–374.

16 SCHWARZ Gusztáv: *A jogi személy magyarázata*. Franklin, Bp., 1906.

17 SCHWARZ: I. m. 86.

18 BESNYŐ Bernát: *Szász-Schwarz Gusztáv emlékezete*. Katz G. Könyvkereskedése, Bp., 1933. 71., 74.

ré kapcsolódik a vagyon.¹⁹ Szász-Schwarz elvetette a jogalanyiség, a természetes és jogi személy kategóriák használatát, nála mindennek csak annyiban van személyisége, amennyiben az állam (a jogrend) megengedi, hogy egy adott célt a vagyon szolgáljon.²⁰

Grosschmid Béni jogi személyekkel kapcsolatos álláspontját a Magyar Jogi Szemlében 1920-ban megjelent tanulmányorozatában fejtette ki részletesen.²¹ A személyt jogi értelemben a jogalannyal azonosítja: „...személynek lenni vagy nem lenni tehát annyi, mint jogok és kötelezettségek alanyának lehetni vagy nem lehetni.”²² Ebben a vonatkozásban a fizikai (természeti, természetes) személy és a jogi (erkölcsi, képzeleti, képzelt, költött, fictio, eszményi, eszmei) személy közös tulajdonsága az az attribútum, hogy törvény által felruháztatnak jogokkal és kötelezettségekkel.²³ A személytől (jogalanytól) megkülönbözteti a személyiséget: amely „... nem jog vagy magában álló jogosítvány, hanem bizonyos állapot, mely a jogképességet tartalmazza.”²⁴

Ez az állapot lehet

- „tulajdonsági értemény” (persona per se): a jogalany „belső fölszereltsége”, „ami önmagában vagy az, vagy nem az” ami (akaratra, öncélúságra képesség), ez az ún. „belsőleges személyiség”;²⁵
- „fölruházott értemény” (persona per legem): a jog általi jogalannak (személynek) minősítés, ez az ún. „külsőleges személyiség”.²⁶ A belsőleges személyiség „lénytani, vagyis ontológiai személyiség”, míg a külsőleges személyiség a jogképes lény.²⁷

Tehát személyiség szempontjából nem tesz különbséget a természetes és a jogi személy között, hanem a személyiség attribútumai kapcsán alkalmaz kétféle minősítést, melyek egymásra épülnek: a lénytanilag meghatározható személyiségek a „jogi értemény szempontjából mintegy személynek valók, személyjelöltek”,²⁸ melyek jogalanyiségüket a jogszabályok révén elnyerik, vagy sem. Ugyanis szerinte lénytani személyisége mindennek lehet, azonban jogi személyisége nem.²⁹ Ennek kapcsán konstruálja meg az „intellektuális alanyiség” kategóriáját: „... vannak kollektív lények, amelyekben az intellektuális alanyiség megvan jogalanyiség nélkül”,³⁰ „belső alkalmatosságuknál fogva”³¹ (pl. árvaszék, bírói testület). Szász-Schwarz Gusztávhoz hasonlóan nem a természetes személy és a jogi személy jogképesség-

19 CSEHI: I. m. 98.; BESNYŐ: I.m. 71.

20 BESNYŐ: I. m. 73. „Az alanyi jog tartalma, szerinte, a cél javára fennálló jogi paranccsal vagy tilalommal biztosított kilátás arra, hogy a védett cél érdekében kiadott parancs követésre fog találni.” BESNYŐ: I. m. 71.

21 GROSSCHMID Béni *Jogi és lénytani személyiség*. Magyar Jogi Szemle, Pallas, Bp., 1920.; „Fejezetek költelmi jogunk köréből” (Grill Károly, Bp., 1932-33.) című művében csak néhány „töredék”-gondolatban, fragmentumban tér ki az adott témára (pl. Fejezetek 353. lj., 124.).

22 GROSSCHMID: I. m. 104., 459.

23 Uo. 104.

24 Uo. 105.

25 Uo. 105-106.; CSEHI: I. m. 95.

26 GROSSCHMID: I. m. 105-106.; CSEHI: I. m. 95.

27 GROSSCHMID: I. m. 105-106.; CSEHI: I. m. 95.

28 GROSSCHMID: I. m. 107.

29 Uo. 540.

30 Uo. 634.

31 Uo. 540.

ében rejlő különbségek kimutatására törekedett, hanem a közös csomópontok meghatározására. Megállapítja, hogy a jogi személy „...éppen csakugy létező, mivelhogy szellemileg önállóan respiráló, kész egység, akárcsak fizikailag az ember,”³² mert a „jogi személyek valamik a magánjogi alanyiség attribútuma nélkül is,”³³ ugyanis a magánjogi jogalanyiség attribútuma nem keletkeztet különbséget a lét ténye, valósága kapcsán.³⁴

Magyarországon a jogi személyek mibenlétére a múlt század első felében több, még említést érdemlő, kiemelkedő hatású elmélet is kidolgozásra került, így

- *Ereký István* szerint a jogi személy a tárgyi jog által elismert kollektív érdek (egy embercsoporté), amelynek kollektív akarátát a szervezet szervei gyakorolják;³⁵
- *Moór Gyula* alkotta meg az ún. beszámítási elméletet: a jogi személy meghatározott emberi cselekvések jog által kijelölt beszámítási pontja, ebből következően jogi személy az a jogalany, amely nem természetes személy;^{36,37}
- *Szladits Károly* elfogadva Moór Gyula álláspontját³⁸ inkább a jogi személy típusaira koncentrált (magánjogi vagy közjogi alapítású; általános vagy különleges jogszabályon nyugvó; személyösszesség vagy vagyonszössesség);³⁹
- *Kausér Lipót* úgy vélte, hogy jogi értelemben vett személy csak a pozitív jogrend által létezhet, így a jogi személy nem más, mint a jogalkotói tevékenység eredménye.⁴⁰

A múlt század második felétől – és napjainkban – egységes jogi személy elmélet kialakítására irányuló törekvések nem figyelhetők meg a magyar magánjogban.

Érdemesnek tartjuk azonban kiemelni

- egyrészt *Sárközy Tamás* vonatkozó munkásságának fontosságát: számos művében részletezi a jogi személy kategória erodálódását, elrelativizálódását, és felhívja a figyelmet a jogalanyiség egyre komplexebbé válására;⁴¹
- másrészt *Csehi Zoltán* újszerű megközelítését: a jogi személy ontológiai valósága a vagyon, melyet a képviselői és tulajdonosi természetes személyek cselekvési hálójá fon körbe, és ez

32 Uo. 162.

33 Uo. 458.

34 Uo. 458.

35 EREKÝ: I. m. 73.

36 MOÓR Gyula: *A jogi személyek elmélete*. MTA Jogtudományi Bizottság kiadványsorozata, Bp., 1931. 22., 317., 320., 341., 351.

37 „... a jogi személyek alanyi jogoknak és köteleességeknek olyan alanyai, amelyek nem természetes személyek, nem emberek.” (Idézi SZLADITS: I.m. 564.)

38 SZLADITS: I. m. 570–571.: „Ami általában a jogi személy lényegét illeti, nem szabad szem elől téveszteni, hogy az – Moór Gyula mélyen járó fejtegetései szerint – egyfelől „eszmei léttel bíró normatív”, másfelől „pszichofizikai léttel bíró valóságtudományi alkotó elemek összekapcsolódása” a reális szervi cselekvéseket normatív (jogszabályi) kapcsolatok jogi beszámítás útján egységes jogalanyi tevékenységgé foglalják össze.”

39 Uo. 568–569.

40 KAUSER Lipót: *A jogi személyekről*. Debreceni Tudományegyetemi Nyomda, Debrecen, 1948. 3.)

41 *Magyar társasági jog Európában (A társasági és a konszernjog elméleti alapjai)*. HVG-ORAC, Bp., 2001. 74–81.; *A jogi személy elméletének átalakulása, vizsgálódás a szervezetek komplex jogalanyiságáról*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Bp., 1985.; *Szervezetek megszemélyesítése a jogban – kis modern jogdogmatika. Állam- és Jogtudomány*, XLIX. 2008. 3–15.; *Szervezetrendszerek és a polgári jogi jogalanyiség a társasági – egyesületi és alapítványi jogban. Gazdaság és Jog*, 2003/9. 31–37.; *Jogképesség, illetve jogalanyiség az embertöbbségek – csoportok – szervezetek körében. Jogtudományi Közöny*, 2001/1. 1–10.

a létező entitás a jogrend által elismert személy, ami a név, a székhely és a képviselő révén lesz a külső jogviszonyokban érzékelhető. Ez a jogi személy koncepció a grosschmidi felfogással rokon annyiban, hogy szintén a jogi személy belső és külső lényegének megragadására törekszik, viszont a Szász-Schwarz-féle elmélet hatása is kimutatható a vagyonnak a jogi személy középpontjába állításával: szintézis nélküli kapocs a két neves előd között.⁴²

A jogi személyiség *jogszabályi hátterét* tekintve az 1960. május 1-jén hatályba lépett Polgári Törvénykönyv eredeti, jogi személyekre vonatkozó megfogalmazása a XIX. századi Baintner és Bozóky-féle nézetet tükrözi, csak más kiindulópontból (korlátozott jogképesség, ultra vires elv).⁴³ Az 1978-as Ptk.-módosításnál megmarad a vagyoni szükségszerűség-ből eredő állami elismerés,⁴⁴ azonban a jogi személy jogképessége „normalizálódik”.⁴⁵ 1991-ben a jogi személynek minősíthető szervezetek köre „bővült”,⁴⁶ 1998-tól pedig deklarálásra került az állam vagyoni jogi jellegű jogi személyisége és a szervezeteknél a normatív elismerés révén járó jogi személyiség.⁴⁷ A 2014. március 15-éig hatályos Ptk. rendelkezései⁴⁸ és ezek magyarázata⁴⁹ alapján jogi személy az olyan szervezet, amelyet az állam ilyenként ismer el és polgári jogi alanyi jogokkal és kötelezettségekkel ruház fel. A Kauser Lipót-féle álláspontban

42 CSEHI: I. m. 139–140., 143.

43 1959. évi IV. tv. 28. §. (1). Az állam az erre irányadó jogszabályok szerint jogi személyeknek ismeri el az állami, gazdasági és társadalmi szervezeteket és szervezeteket, ha feladataik szükségessé teszik, hogy vagyoni jogaik és kötelezettségeik legyenek. (2) A jogi személy a Magyar Népköztársaságban betöltött rendeltetése és a szocialista együttműködés követelményei által meghatározott körben jogképes.

44 1959. évi IV. tv. 28. §. (1): Az állam az erre irányadó jogszabályok szerint jogi személyeknek ismeri el az állami, gazdasági, társadalmi szervezeteket és szervezeteket, az egyesületeket, valamint egyéb szervezeteket, ha feladataik szükségessé teszik, hogy vagyoni jogaik és kötelezettségeik legyenek.

45 1959. évi IV. tv. 28. §. (2): A jogi személy jogképes. Ha jogszabály eltérően nem rendelkezik, jogképessége kiterjed mindazokra a jogokra és kötelezettségekre, amelyek jellegüknél fogva nem csupán az emberhez fűződhetnek.

46 1959. évi IV. tv. 28. §. (2): Erre irányadó jogszabályok szerint jogi személyek az állami, önkormányzati, gazdasági, társadalmi és más egyéb szervezetek. Ezen §. (1) bekezdésének majdnem teljes megismétlése az alanyi kör szempontjából (sic!), csak 1998-ban kerül sor a két bekezdés összevonására.

47 1959. évi IV. tv. 28. §. (1). Az állam – mint a vagyoni jogviszonyok alanya – jogi személy. (2.) Erre irányadó jogszabályok szerint jogi személyek az állami, önkormányzati, gazdasági, társadalmi és más egyéb szervezetek.

48 1959. évi IV. tv. 28. §. (1.) Erre irányadó jogszabályok szerint jogi személyek az állami, önkormányzati, gazdasági, társadalmi és más egyéb szervezetek. (2.) A jogi személy jogképes. Ha jogszabály eltérően nem rendelkezik, jogképessége kiterjed mindazokra a jogokra és kötelezettségekre, amelyek jellegüknél fogva nem csupán az emberhez fűződhetnek.

49 GELLÉRT Gy. (szerk.): *A Polgári Törvénykönyv magyarázata. I. kötet.* Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Bp., 1992. 122–136.; 1998. 127–142.; 2001. 159–175.; Complex Jogtár Plusz Ptk; 28. §. (3) és (4) bekezdéseihez fűzött kommentárja; PETRIK F. (szerk.): *Polgári jog. Kommentár a gyakorlat számára. I. kötet.* HVG-ORAC, Bp., 2008. 74/10–74/15.

gyökerező szabályozás nem ad támpontot a jogi személy lényegére, ehhez a – jogi oktatásban általánosan elfogadott⁵⁰ – jogi személy ismérveit kell alapul vennünk.⁵¹

A hatályba nem lépett Ptk.⁵² és a Szakértői Javaslat⁵³ sem tett kísérletet a jogi személy fogalmának meghatározására. Azonban a *Szakértői Javaslat* indoklása kitér arra, hogy a jogi személy „legfontosabb fogalmi ismérvei: a jogi személyt létesítő személyektől, illetve a jogi személy tagjaitól elkülönült, e személyek változásától független, önálló létezés és az alapítótól, illetve a tagoktól független vagyon, létezésének előfeltétele az állami elismerés, következménye pedig, az önálló, a jogi személy saját vagyonára alapozott vagyoni felelősség”.⁵⁴

A *Sárközy-féle jogi személy könyv-javaslat*⁵⁵ a hatályos Ptk. jogi személy felfogásából kiindulva (állami elismerés függvénye a jogi személyiség), a Kauser Lipót-féle technikát alkalmazva ugyan nem dolgoz ki egzakt, használható jogi személy fogalmat, azonban a jogi személy lényeges ismérveit „csokorba szedi” (saját név, székhely, jogrend által megengedett cél, ügyvezető és képviselő szerv, elkülönült vagyon és önálló felelősség). A Ptk.-tervezet *Kisfaludi-féle harmadik könyve* (T/7971. számú törvényjavaslat a Polgári Törvénykönyvről, Bp., 2012. július; 3:1. §, 3:2. § és indoklásuk) – több szakaszra és bekezdésre bontva – ugyanezen kritériumokat emeli ki a jogi személy szabályozásánál azzal, hogy ezek „amelyek a jogi személynek tagjaitól vagy alapítótól elkülönült, önálló megjelenését teszik lehetővé a vagyoni forgalomban”.^{56,57}

Jelenkori jogtudományunk előtt továbbra is ott áll a hatalmas kihívás: a jogi személy fogalmának megalkotása. Eleget tehetünk ennek többféleképpen:

- akár úgy, hogy a természetes személyen kívüli valamennyi jogalanyt jogi személynek minősítjük (lásd: Moór Gyulánál),
- akár úgy, hogy a grosschmidi személyiségbontást alkalmazva árnyalt jogalanyi kategóriát dolgozunk ki (lásd Csehi Zoltánnál); mindenképpen átgondolt, precíz és fáradságos munkát igényel bármelyik kiinduló tétel jogdogmatikai megalapozása és cizellálása.

50 VILÁGHY M. – EÖRSI Gy.: *Magyar polgári jog I.* Tankönyvkiadó, Bp., 1965. 128–162.; BESENYEI L. – BÍRÓ Gy.: I. m. 71–156.; KECSKÉS László: *Polgári jog – A személyek joga.* Dialóg Campus, Bp.–Pécs, 2007. 95–363.; JOBBÁGYI Gábor: *Személyi és családi jog.* Szent István Társulat, Bp., 2008. 115–178.; NOVOTNI Zoltán: *A jogi személyek és cégek jogalanyiságáról.* Előadásvázlat. Miskolc, 1987. 1–62.; ASZTALOS László: *Polgári jog. Általános rész. Személyek.* Tankönyvkiadó, Bp., 1988. 155–170. és 188–206.; LENKOVICS B. – SZÉKELY L.: *A személyi jog vázlat.* Eötvös József Könyvkiadó, Bp., 2001. 48–92.; KISFALUDI András: *Társasági jog.* Complex, Bp., 2007. 30.; PETRIK: I. m. 55–81.; GELLÉRT: I. m. 159–175.

51 Ennek lásd részletesebb és más szempontú feldolgozását: PAPP Tekla: *A jogi személyiség nélküli gazdasági társaságok.* In: Ünnepi tanulmányok Balásházy Mária tiszteletére. Szerk.: Bodzási B. Budapesti Corvinus Egyetem Gazdasági Jogi Intézet, Bp., 2010. 271–287.

52 2009. évi CXX. tv. 2:41. §.

53 *Szakértői javaslat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez.* Szerk.: Vékás L. Complex, Bp., 2008. 2:34. §.

54 Uo. 100.

55 Az MTA Jogtudományi Intézet és a Magyar Jogász Egylet szakértői munkacsoportjának javaslata az új Polgári Törvénykönyv jogi személyeket szabályozó harmadik könyvére. 2011. 3:1. §.

56 T/7971. számú törvényjavaslat a Polgári Törvénykönyvről, Bp., 2012. július; 3:1. §, 3:2. § és indoklásuk.

57 A XIX–XX. század fordulóját idéző megközelítés; lásd: a Márkus-féle jogi lexikon (13. lj.).

3. A JOGI SZEMÉLY JOGKÉPESSÉGE AZ ÚJ PTK-BAN

A jogalany alatt a jogilag szabályozott társadalmi és gazdasági viszonyok (jogviszonyok) résztvevőjét értjük. A jog természetes alanya az ember, jogi terminológiával: a magánszemély, vagy természetes személy. A jog a társadalmi együttélés, a gazdasági forgalom vonatkozásában alakít(ott) ki rendelkezéseket, melyek nagy része magatartási szabály. Ezek a magatartási előírások nemcsak az egyes emberre irányadóak, hanem a természetes személyek versengésére, együttműködésére és az általuk kialakított közösségekre, csoportokra is. A magánszemélyek által létrehozott *szervezetek* (melyek emberekből állnak) lehetnek jogi személyek és jogi személyiség nélküli koordinatív-kooperatív jellegű szervezeti képződmények (például a polgári jogi társaság).⁵⁸ Bizonyos szervezetek és vagyontömegek jogi személyiséggel felruházása a Ptk. által azt jelenti, hogy ezek jogalanyok, azaz jogképesek: polgári jogi jogviszonyokban jogok illethetők és kötelezettségek terhelhetők őket. A jogi személynek a természetes személlyel ellentétben nincs cselekvőképessége (lásd: II. Könyv II. Rész).⁵⁹

A *jogi személy jogképessége abszolút jellegű*, de nem azonosítható a természetes személy (az ember) jogképességével, ugyanis a jogi személy jogképessége törvény által a jogi személy típusától és céljától függően korlátozható. A jogi személy abszolút jogképessége azt jelenti, hogy nem érvényesül az ultra vires elv, azaz a jogi személy által, tevékenységi köre túllépésével kötött szerződések nem érvénytelenek. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a jogi személy, számára törvény által tilalmazott tevékenységi körre, vagy ennek keretében köthet megállapodásokat; ez tilos és jogszabályba ütközés miatt semmis.

A jogi személyt a természetes személyhez hasonlóan *vagyoni és személyhez fűződő jogok is megilletik*. A vagyoni jogok tekintetében a jogi személy a természetes személytől eltérően örökös nem lehet, a személyiségi jogok közül pedig a jogi személyt is megilleti a névviseléshez való jog, a jóhírnév védelméhez való jog, a titokvédelemhez (üzleti titokhoz) való jog, és meglátásunk szerint személyiségi jogi jogsérelemként értékelhető a jogi személy kapcsán is a személy hátrányos megkülönböztetésének tilalmába ütköző magatartás, valamint a jogi személy védjegye, logója etc. vonatkozásában a képmáshoz való jog megsértése. A jogi személy hírnevét az olyan, vele összefüggésbe hozható közlés sérti, amely nyíltan, vagy célzással, utalással valótlan tényt állít.⁶⁰

A *cégeknek minősülő jogi személyek* (pl. szövetkezet, egyesülés, gazdasági társaságok) a cégnyilvántartásba vétellel jönnek létre, az *egyesület és az alapítvány* pedig a törvényszék polgári irodája által vezetett nyilvántartásba kerül bejegyzésre. A bírósági nyilvántartásba vétel konstitutív (mert ez keletkezteti a jogi személyt) és ex nunc hatályú (mert a bejegyzés napján a jövőre nézve tekintjük létrejöttnek a jogi személyt) jogi tény. Ebből adódóan a jogi személy jogképesége származtatott: állami elismerésen, a bírósági nyilvántartásba vételen alapul.

58 SÁRKÖZY Tamás: *Szervezetek státusza az új Ptk.-ban. Társasági, egyesületi és alapítványi jog a Ptk. harmadik könyve alapján*. HVG-ORAC, 2013. 15–20.

59 Ezzel ellentétben álláspontot láss PETRIK Ferenc: *Jogalanyok és jogi személyek az új Polgári Törvénykönyvben. Magyar Jog*, 2001/10. 580.

60 BH 2002. 221.

A Ptk. a polgári jogi jogviszonyok alanyaként ismeri el az ember mellett a jogi személyeket. A *jogi személy jogképes*: jogai és kötelezettségei lehetnek; jogképessége kiterjed mindazokra a jogokra (beleértve a személyhez fűződő jogokat is) és kötelezettségekre, amelyek jellegüknél fogva nem csupán az emberhez fűződhetnek. Ha más jogág a polgári jogban jogalanyként elismert jogi személyekre jogokat és kötelezettségeket akar telepíteni, erről külön kell rendelkeznie.⁶¹

A jogi személy törvényben meghatározott típusban, törvény által nem tiltott tevékenység folytatására és cél elérésére alapítható és működtethető; a *típuskényyszer* deklarálása. Ezen előírásba ütköző létesítő okirat semmis.⁶²

A jogi személynek saját névvel, székhellyel, tagjaitól, illetve alapítójától elkülönített vagyonnal, valamint az ügyvezetését ellátó szervezettel kell rendelkeznie; a *jogi személy kritériumai*.⁶³

A jogi személy kötelezettségeiért saját vagyonával köteles helytállni, a jogi személy tagjai és alapítója a jogi személy tartozásaiért nem felelnek; a *jogi személy önálló helytállási kötelezettségének rögzítése*. Ha a jogi személy tagja vagy alapítója korlátolt felelősségével visszaélt, és emiatt a jogi személy jogutód nélküli megszűnésekor kielégítetlen hitelezői követelések maradtak fenn, e tartozásokért a tag vagy az alapító korlátlanul köteles helytállni.⁶⁴

Ha a Ptk. lehetővé teszi, akkor a létesítő okirat rendelkezhet a *jogi személy szervezeti egységeinek jogi személlyel nyilvánításáról*, feltéve, hogy a szervezeti egység az alapítótól és a jogi személytől elkülöníthető szervezettel és vagyonnal rendelkezik. A jogi személy szervezeti egységére a jogi személy általános szabályait megfelelően kell alkalmazni azzal az eltéréssel, hogy a jogi személy szervezeti egységének elkülönített vagyonából ki nem elégíthető hitelezői igényekért a jogi személy a szervezeti egység fennállása alatt és ezt követően is köteles helytállni.⁶⁵

4. A JOGI SZEMÉLYEK CSOPORTOSÍTÁSA

A különböző jogi személyek meghatározott szempontok szerint típusokra, fajtákra oszthatók, bonthatók.

A legalapvetőbb megkülönböztetés a *magánjogi és közjogi jogi személyek* között tehető: a magánjogi jogi személyek a magánautonómia keretein belül magánjogi jogügylet alapján (pl. társasági szerződés) jönnek létre, míg a közjogi jogi személyek közfunkciókat látnak el és a magánjogi jogviszonyokban nem közhatalmi jogosítványokkal és kényszerrel vesznek részt (pl. állam, önkormányzat, költségvetési szerv). A Ptk. azon jogi személytípusokra vonatkozóan tartalmaz részletszabályokat, amelyek polgári jogi jogviszonyok keretében, a magánautonómia körében létesülnek és működnek.⁶⁶ A közjog alanyai – az állam, az önkormányzat és a köztisztület kivételével – csak relatív jogképességgel ruházhatók fel: csak jogsza-

61 2013. évi V. tv. (továbbiakban: Ptk.) 3:1. § (1)-(3) bekezdések.

62 Ptk. 3:1. § (4) bek.).

63 Ptk. 3:1. § (5) bek.

64 Ptk. 3:2. § (1)-(2) bekezdések.

65 Ptk. 3:32. §.

66 KISFALUDI András: A jogi személyek szabályozása az új Polgári Törvénykönyvben. *Jogtudományi Közlöny*, 2013/7-8. 335.

bályban meghatározott feladat- és hatáskörük keretei között járhatnak el.⁶⁷ Közjogi személyt akkor indokolt jogi személyiséggel felruházni, ha feladatai szükségessé teszik, hogy a polgári jogi forgalomban részt vegyen; erre általában a költségvetési szerv jogi formájában kerül sor. A költségvetési szerv az állami költségvetésből gazdálkodik, emiatt gazdálkodását, tulajdon-szerzési képességét a pénzügyi jogszabályok korlátozzák. Az állam a polgári jogi jogviszonyokban jogi személyként vesz részt (lásd: Ptk. 3:405. §). Annak eldöntésekor, hogy valamely szervezet központi költségvetési szervként, jogképeséggel rendelkező jogi személy-e, annak van ügydöntő jelentősége, hogy az adott időszakban hatályos költségvetési törvény milyen rendelkezéseket tartalmaz.⁶⁸ A közjogi jogi személyeken belül elkülöníthetünk *intézmény típusú* jogi személyeket (pl. állami szervek), amelyek az állami tulajdonból meghatározott célra elkülönített vagyont kezelik, azzal gazdálkodnak.

Különbséget tehetünk a *Polgári Törvénykönyvben szabályozott* (pl. egyesület, szövetkezet) és abban nem szereplő (pl. egyház) jogi személyek között.

A jogi személy szervezete alapján több elhatárolást is tehetünk:

- *személyösszességre* (universitas personarum; pl. egyesület, egyesülés) és *vagyonösszességre* (universitas bonorum; pl. alapítvány) szétválasztva;
- *tagsággal rendelkező* (pl. szövetkezet, kft.) és tagság nélküli (pl. alapítvány) jogalanyok.

A jogi személyek között találhatók *civil szervezetek* (pl. alapítvány, egyesület) – amelyek tevékenysége társadalmilag hasznos, közösségteremtő, vagy közérdekű, közhasznú –, illetve *gazdasági jellegű szervezetek* (pl. rt., kft., szövetkezet).

A jogi személyek lehetnek *for profit és nonprofit szervezetek*: a profitorientált jogi személyek üzletszerű, közös gazdasági tevékenység folytatására jönnek létre (pl. kft., rt., kkt., bt.), míg a nonprofit szervezetek egyszisztálása nem jövedelemszerzésre irányul, csak kiegészítőleg végezhetnek gazdálkodást és nem kerülhet sor nyereségfelosztásra.

Eltérés van aszerint is a jogi személyek között, hogy *cégeknek minősülnek-e* (pl. szövetkezet, egyesülés, gazdasági társaságok) és a cégnyilvántartásba vétellel jönnek létre, vagy a törvényszék polgári irodája által vezetett nyilvántartásban szerepelnek-e (pl. egyesület, alapítvány).

A jogi személy által alapított jogi személyeket *másodlagos jogi személyként* is aposztrofálják, valamint a jogi személy szervezeti egységének jogalanyiságát *származtatott, belső jogi személyiségnek* is minősítik.

67 FAZEKAS Marianna: A közjog alanyai és a Ptk. tervezet. Egy közigazgatási jogász kérdőjelei a Ptk. tervezet jogi személy részéhez. Polgári Jogi Kodifikáció, 2008. 22.

68 BH 2004. 52.